

Gamle Stednavne i Thisted Amt og Øster Hanherred.

Ved S C. Sortfeldt.

14. Stednavne med Endelsen -bæk.

Disse Navne var allerede i Brug ca. År 1000; man træffer dem både i Normandiet og i Danelagen. Mange Stednavne i Danmark har denne Endelse, men kun få Sogne- eller Landsbynavne. Forledet indeholder ofte et Ord, der peger hen på Stedets *Naturforhold*, særlig angående Bækken eller dens Omgivelser, men *Personsnavne* kan sikkert også forekomme.

I Thisted Amt har vi *Fårbæk*, *Klim*, *Dragsbæk* ved Thisted, *Gisselbæk*, *Hassing*, *Labæk*, *Sønderhå*, *Årbæk*, *Ørding*, og *Skjærbæk*, *Sejerslev*.

Fårbæk, af for dvs.: Fure, Rende, Fordybning, eller af Fare dvs.: Overfartssted. Der er ikke megen Sandsynlighed for, at Navnet *Fårbæk* har noget med *Får* at gøre.

Dragsbæk, af draga dvs.: drage, trække, eller Drag dvs.: smal Strimmel Jord, der forbinder to bredere Jordstykker. Her har været en *Sø* eller *Mose*, som var adskilt fra *Fjorden* ved en smal Landstrimmel (*Draget*).

Gisselbæk, måske af et olddansk Personnavn *Gisl*, som findes på *Skivum Runestenen* i *Ålborg Amt*.

Labæk, måske af *Lå*, *Lo* dvs.: en smal Indskæring eller *Rende* i Nærheden af *Strand* eller *Vand*, eller af oldn. *hlad* dvs.: *Stabel*, *Hob*, *Stillads*.

Årbæk. Navnet er uden Tvivl gammelt. 1638 nævnes det som *Årbeck*. Betydningen er ikke så let at udrede. *Årby* på *Sjælland* hed 1468 *Oræby*, og *Ore* er *Navn* på en *Udmark*. Måske også *Årbæk* på *Mors* er *Udmarksbækken*.

Skjærbæk er et meget almindeligt Navn i Danmark, af oldn. *skirr* dvs.: *ren*, *klar*. *Skjærbæk* er den klare (ikke grumsede) *Bæk*.

15. Stednavne med Endelsen -vad.

Også i Thisted Amt findes der fra gammel Tid en Mængde *Vadesteder*, men kun få af dem har givet Navne til *Bosteder* og haft særlige Navne. *Langvad* (*Tømmerby Sogn*) og *Rovad* (*Hjardemål Sogn*) er de eneste, som her skal nævnes. I andre Egne af Landet har vi en Del *Sognavne* med denne Endelse, hvorfor disse må anses for at være temmelig gamle. Forledet betegner et *Naturforhold* eller lignende, men kan måske også indeholde et gammelt *Personnavn*. I Normandiet forekommer denne Endelse (-vieux).

Langvad, 1231 *Langwath*, synes på *Valdemar Sejrs Tid* at have været af betydelig Værdi, da *Kongens Besiddelser* på dette Sted ansattes til 9½ *Mark Guld*. *Langvad* er sandsynligvis "det lange *Vadested*".

Rovad, nu *Rovgård*. Navnet er vanskeligt at tyde. Det er i en *Præsteindberetning* 1638, at Navnet staves

Rovad. Om så *Præsten* har stavet rigtigt, ved man ikke. "Ro" er måske det samme som *Afkrog* eller *afsides liggende Sted*. Efter *Udtalen* er der noget, som tyder på, at *Forstavelsen* er *Rug*, hvad der kan være god *Mening* i, da man i gamle *Dage* ofte kun såede *Rug* i visse *Marker*, *Fordi Jorden* der egnede sig bedst til denne *Sæd*.

16. Stednavne med Endelsen -hede.

Der er ikke mange gamle Stednavne i Thisted Amt med denne Endelse. *Hederne* har i gamle *Dage* for det meste været *ubebyggede*. *Mejlhede* i *Gjøttrup* er måske ikke noget særlig gammelt Navn. *Mejlhede* er den midterste *Hede*, af oldn. *medal* dvs.: mellem. *Oddershede* (*Hillerslev*), 1638 *Odershyed*, måske af *Dyrenavnet* *Odde* eller af *Personnavnet* *Ottarr*, der i *Oldtiden* var et almindeligt Navn i *Norden* og findes på *Lundagårds Runestenen* i *Lund*. *Skårhede* (*Vang*) kommer vel af *Skår*, oldn. *skor* dvs.: *Kløft*.

17. Stednavne med Endelsen -dal.

Kun *Få Sognavne* i Danmark har denne Endelse. (*Tre* i *Vendsyssel* og eet i *Himmerland*). I Thisted Amt har vi *Sognavnet* *Hjordtal*, men da dette Navn i *Virkeligheden* ikke ender på -dal, vil det blive omtalt senere.

Navnene på -dal synes at have været på *Mode* omtrent *År 1000*, særlig hos de *Danske* i *England*; også i *Normandiet* træffes denne *Navneendelse*.

Forledet indeholder ofte et Ord, der på en eller anden *Måde* sigter til de lokale *Forhold*. De fleste af disse Navne i Thisted Amt og Øster Hanherred synes at være lige til.

Høddal (*Hjordtal*), *Gårdal* (*Hansted*), *Dybdal* (*Skyum*), *Sanddal* (*Eerslev*) og *Bjørndal* (*Odbj*) behøver næppe nogen *Forklaring*. Derimod er *Kokkedal* (*Torslev*), *Pugd* (*Rær*), *Hjardal* (*Vandet*), *Hesseldal* (*Vigsø*), *Hundal* (*Sennels*), *Mærkedal* (*Hjardemål*), *Lodal* (*Hurup*) og *Skjolddal* (*Hvidbjerg Th.*) ikke alle lige lette at finde *Betydningen* af.

Kokkedal, det gamle *Herresæde* i *Torslev Sogn* tæt ved *Limfjorden*, har måske *Navn* efter *Kok* dvs.: *Hane*. *Hanen* var ifølge *G. Sehütte* *Hanherredernes* hellige *Dyr* og har givet *Navn* til *Herredet*. At en *Dal* på denne *Egn* får *Navn* efter den hellige *Hane*, er der intet *urimeligt* i. Men *Betydningen* af *Navnet* *Kokkedal* kan også være mere *prosaisk*. "Kokke" kan nemlig være *Navn* på en *Slags Blomster*, og har sådanne *Blomster* vokset i *Dalen*, fik den let *Navnet* *Kokkedal*.

Pugd kommer af *Puge* dvs.: *Tudse*. *Navnet* *Hjardal* er vanskeligt at forklare. Efter *Joh. Kok*

”Sønderjydske Navne” er ”Hjard” en indhegnet Mark, i hvilken hele Byens Hjord før Markfællesskabets Ophævelse blev drevet ind om Natten. Om Navnet Hjardal har denne Oprindelse, vides ikke.

Hesseldal har vel Navn efter Hasselbuske, og *Hundal* efter Personsnavnet Hune eller Dyret Hund. I sidste Tilfælde bør Navnet staves med d.

Mærkedal, af oldn. Mark dvs.: Grænse, Mærke, eller mork dvs.: Skov, et Stykke Land (Agerland).

Lodal skulde ifl. Steenstrup være et Sted, hvor Havvandet skyller op mod Strandbredden, men her passer denne Forklaring ikke, da *Lodal* er højtliggende inde i Landet tæt østfor Ashøje.

Skjolddal, af *Skjold* dvs.: Forhøjning i Jordsmønnet eller (hvad der er mere sandsynligt) af *Skjold* dvs.: Plet (jfr. *skjoldet*).

18. Stednavne med Endelsen -have.

En Have er fra gammel Tid ”en indhegnet Mark”, og en Del Gårde har fået Navne med denne Endelse. Disse Navne synes ikke at være særlig gamle. Vi har *Dromshave* (Kollerup), *Skadhavne* (Tømmerby), *Thorhave* (*Lild*), *Abildhave* (Østerild) og *Bukhave* (S. Dråby).

Dromskave er et underligt Navn. Den eneste Forklaring, jeg har fundet, er den, at Navnet kommer af ”Droms” eller ”dromse”, der (ifl. Samsøes Stednavne 54) bruges om en langsom, træg Person, en Tosse. *Dromshave* skulde så være et Sted, hvor Folkene (før Udskiftningstiden) lå og sov eller drev, i Stedet for at arbejde. At *Droms* kan være et lokalt Plantenavn er måske heller ikke udelukket.

Skadhavne, 1638 *Skadhaffue*, har sikkert Navn efter Skaden, *Thorhave* efter Thor, *Abildhave*, 1638 *Arbildhaffue*, efter Æbletræ og *Bukhave* efter Gedebuk eller Bukketorn.

Foruden de Navne med særlige Endelser, som er omtalt i det foregående, findes der en Del Stednavne, som ikke har sådanne Endelser. Enkelte af disse Navne er Sognavne og må derfor være meget gamle; ellers er det ikke altid let at få Rede på Navnenes Alder.

Agger, 1248 *Agger*, af oldn. akr dvs.: Ager, Agermark, dyrket Område. Det meste af *Agger* Sogn er bortskillet af Havet.

Flade, 1408 *Flathwith*, 1433 *Fladuff*. Dr. O. Nielsen tolker Navnet som ”Fladhøj”, *Flathwith* tyder derimod på Skov. Endelsen *with* er et ældgammelt Ord, som betyder Skov.

Hjardemål, 1449 *Hierdmål*, se foran ved *Hjardal*. *Mål* betyder Grænse. *Hjardemål* = Grænsen for den særlige Indhegning¹).

¹ på norsk betyder ”mol” en Banke af vandslidte Småsten. Et sådant Forhold kan også have været til Stede ved *Hjardemål* og givet Anledning til Navnet.

Hjortdal, gl. Form *Hjortels*, er uden Tvivl *Hjorthals*. I gamle Dage har man sammenlignet Terræforholdene med Halsen af en Hjort, men Flyvesandet har siden forandret Landskabsbilledet i høj Grad. (Birkelse er *Birkhals*).

Jegindø, 1231 *Ekund*, *Egeøen*. Skovnavn. Her har været Skov i gamle Dage. Flere Navne på Øen minder om Skov.

Lild, 1452 og 1460 *Lille*. Navnet betyder sandsynligvis det lille Sogn eller den lille Landsby i Modsætning til en større Landsby.

Nors, 1449 *Noers*, gl. Form *Norsæ*. Kan betyde Søen ved Noret, eller det har religiøs Betydning og har Navn efter *Njord*.

Nørhå og *Sønderhå* betyder måske Norden og Sønden Åen. Den lokale Udtale af Navnene tyder derpå.

Man har også antaget Endelsen -ho (hå) for at være en gammel saksisk eller angelsk Form, der betyder Hus eller Skov.

Rær, gl. Form *Reer*, 1455 *Røre*, af oldn. hreysar dvs.: *Stenrøs*, *Stensamling*, øde Egne, hvor vilde Dyr opholder sig.

Tved, gl. Form *Thwed*, af oldn. tweith dvs.: et Jordstykke, der er afgrænset på en særlig Måde, her måske af Enge eller Moser.

Vandet, 1376 *Westerwannet*, 1462 *Vestervandvid*, 1499 *Wester Wanitz*. Måske af en *Tved* mellem de to *Vande*: *Nors* og *Vandet Søer*.

Vang, 1337 *Wangh*, 1417 *Wonng*, af *Vang*, et i Fællesskabstiden dyrket og indhegnet Område. Toften hørte derimod til den enkelte Gård; i *Vangen* var der Fællesdrift.

Vestervig, 1248 *Westerwig*, den vestre *Vig* i *Limfjorden*.

Vigsø hed 1406 kun *Wigh*.

Østerild, 1268 *Høstrild*, er sandsynligvis det østre *Vadested*, hvor der var Overfart fra Thy til *Hannæs*.

Møgelvold (*Lerup*) og (*Møgelvang* (*Skjoldborg*), af oldn. mikill dvs.: stor; den store *Vold* og den store *Vang*.

Nør- og Sønder Økse, 1480 *Juxe*, formentlig et Jordstykke af en særlig Form, afgrænset på en bestemt Måde, en Slags *Tved*.

Tranders (*Torslev*) er måske det kløftede *Næs*, *Trannæs*.

Tovsig (*Østerild*), 1638 *Toussø*, 1737 *Tovshede*. Endelsen på dette Navn er forskellig. Forstavelsen kan være et Personsnavn eller betyde et *Tov* (*Reb*), som man i gamle Dage brugte til at inddele Marken med.

Blegebrønde (*Bejstrup*) af *Blege* dvs.: *Kridt* og *Brønd* dvs.: *Kilde* eller *Brønd*. *Bleghule* (*Vandet*).

Fasmali (*Hjortdal*) er et vanskeligt Navn at tyde. *Ma* kan være *Eng*, *Li* en *Skråning* og *Fas* et Personsnavn, men denne Tolkning er meget søgt.

Røge (Thorup), 1638 Røggi, er en Bakkeryg eller Rygning.

Vesegård (Thorup), af oldn. veisa dvs.: Sump, Pøl.

Lek (Nors). Efter Joh. Kok skulde dette Navn betyde utæt, men denne Forklaring forekommer mig ret usandsynlig. Et andet Ord Læ -æk kan betyde et særligt Rum i en Skuffe. Navnet har rimeligvis en ganske anden Betydning.

Brund (Hillerslev, af oldn. brunnr dvs.: Kilde, Brønd eller af brun dvs.: skarp Kant, Skrænt.

Klov (Hundstrup) af Klov dvs.: Fordybning mellem Bakker eller Klev dvs.: Forbjerg.

Røgild (Hjardemål og Brovst) af Rygning.

Bavn (Skinnerup), af båkñ dvs.: Tegn, Vink. Bål på Bavnehøjene var i gamle Dage Tegn på, at Fjenden var i Landet. (Og Bavnen lyste og Budstikken løb . .)

Ås (Skjoldborg), 1388 Ås, langstrakt Højderyg.

Diernæs (Vang), 1373 Diersness, det tykke Næs.

Freskilde (Nørhå), 1460 Fridskildt; Betydningen af dette Navn kendes ikke. Nordmændene kalder en Klippe, der sidder i Vandkorpen og derfor ofte overskyldes af Vandet, en Fres. Mulig kan der være nogen Forbindelse med Ordet "frisk" i Modsætning til en Kilde med råddent (fordærvet) Vand.

Legind (Lødderup), af oldn. lægd dvs.: lavt Sted, Hulning.

Ove Sø, 1418 Owsjøe, måske "den øverste Sø" i Sammenligning med en lavere liggende Sø (Ørum eller Flade Sø?) eller en forsvunden Sø, som Flyvesandet kan have dækket til.

Øland (Harring), måske af oldn. eydla eller gl. Dansk Øl dvs.: Vandløb. Ordet Øl kan også betyde dyb Rende eller Sænkning i Jorden.

Gudnæs (Skyum), 1450 Gudomnæs, gl. Form Gunnæs. Navnet minder måske om et hedensk Gudehus, der har været opført på dette Næs, eller også er der noget om Sagnet, der siger, at Gudnæs er opkaldt efter Kong Hvirvils Stalbroder, Gunholm.

Horsfeld (Bedsted) af Hors dvs.: Hest og Fæl dvs.: Vadested.

Krik (Vestervig) af jysk Krig dvs.: Krog, lille Bugt.

Højris (Hurup, Ljørslev) er de høje Ris (Træer, Buske).

Dover (Ydby), 1436 Doffuer, 1450 Dower, af oldn. thrufr dvs.: Top, Knude, en spids Forhøjning på en Flade (jfr. Dovrefjæld i Norge).

Kobberød (Gjettrup), 1353 Koberøe, skulde være et Skovnavn og betyde Kobbes Rydning, men Navnet kan også have en anden Betydning.

Hellerød (Søndbjerg), Helges Rydning eller den hellige Rydning. I sidste Tilfælde en Rydning af Skoven af Hensyn til den hedenske Gudsdyrkelse.

Helleris (Søndbjerg) er vel nok "de hellige Ris" af samme Hensyn som er nævnt under Hellerød.

Helligkilde (Hvidbjerg Th.), 1360 Hellekiel, er "den hellige Brønd".

Nørskov (Jegindø) minder om den forsvundne Egeskov.

Hovsør (Østerild), 1374 Hoszhøør, ligger overfor *Hov* (Sennels) og har fået Navn efter dette. Ør dvs.: gruset Strandbred og lign.

Hov, 1486 Ho, af Gudetempel (Hov) eller Adelsgård i ældgammel Tid (måske oprindelig et Sogn).

Havør (Østerild) og *Vorupør* (Hundborg) ender også på Ør (jfr. Ørgrav dvs.: Grusgrav).

Lomborggård (Hvidbjerg v. Å.) er Lyngbjerggård.

Glæde (Lild), af glæ, glæn dvs.: et Sted, hvor en Å eller Bæk har sit Udløb i Havet, og hvor der er et Vadested, som snart er opfyldt med Sand og Grus, således at man kan køre derover, snart åben.

Hermed overgives så Arbejdet om de gamle Stednavne til Læsernes velvillige og skånsomme Bedømmelse.

De gamle Stednavne viser sig i deres ofte stærkt forvanskede Nutidsformer kun som svage Glimt fra en længst forsvunden Tid; men hvis man forstår at opfatte det, man ser, kastes der dog Lys over mangt et dunkelt Punkt i vort Lands Bebyggelseshistorie. Nærværende Arbejde skal være et Forsøg på at klarlægge noget af dette interessante Afsnit af vor Egns Historie.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1923, side 493-500)